

**Energetske
skupnosti
kot način boja
proti energetske
revščini**

Energetske skupnosti kot način boja proti energetske revščini

Avtorji: dr. Lidija Živčič, Barbara Kvac, Matjaž Grmek

Izdajatelj: Focus, društvo za sonaraven razvoj

Oblikovanje in prelom: Luka Pajntar, kaloop.si

Ljubljana, december 2023

Publikacija je na voljo brezplačno.

<https://focus.si/publikacija/energetske-skupnosti-kot-nacin-boja-proti-energetski-revscini/>

Kataložni zapis o publikaciji (CIP)
pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
[COBISS.SI-ID 177918979](https://nuk.ubj.si/COBISS.SI-ID/177918979)
ISBN 978-961-96494-1-1 (PDF)

Slovenski rek pravi, da je veriga močna samo toliko, kolikor je močan njen najšibkejši člen. Energetski prehod, ki je pred nami, bo prav tako močan le toliko, kolikor bo močan njegov najšibkejši člen. Zato je zelo pomembno, da v energetski prehod vključimo tudi najšibkejše in zagotovimo, da ne pustimo nikogar ob strani.

V Sloveniji se počasi pojavljajo skupnostni projekti za rabo obnovljivih virov energije, ki predstavljajo del energetskega prehoda. V prihodnje jih bo vse več, zato je zdaj pravi trenutek, da razmislimo, kako bomo v skupnostne energetske projekte vključevali tudi tiste, ki sicer ne bi mogli postati njihov del.

Pričujoča publikacija predstavlja nekaj razmišljanj o tem, kako v energetske skupnosti vključevati tiste, ki si ne morejo privoščiti energetskega prehoda, vendar pa jih pri tem ne smemo pustiti ob strani, saj bomo s tem le poglobili razlike v naši družbi.

Uvod

Podnebna kriza je povezana z vse bolj perečo energetske krizo, zaradi katere je na milijone ljudi po svetu brez dostopa do energije in s tem do osnovnih virov, potrebnih za dostojno življenje, kar povečuje družbeno neenakost in negotovost.

V Evropi še nikoli ni bilo toliko govora o energetskega sistema kot zdaj. Po eni strani se cene energije od začetka leta 2021 nenehno zvišujejo zaradi pomanjkanja fosilnih virov, geopolitičnih vprašanj, kot je vojna v Ukrajini, rasti cen emisij CO₂, delovanja trga marginalnih cen in moči odločanja energetskega oligopola. Poleg tega je za postpandemski kontekst značilna vse večja družbeno neenakost. Zato nam grozi skokovit porast energetske revščine, in jasno je, da je za njeno izkoreninjenje treba razmišljati širše od ekonomske pomoči ali popustov na račune za energijo ter spodbujati radikalno spremembo modela. Pri slednjem bi bile lahko ob ustreznem izvajanju osrednje orodje energija skupnosti in zlasti energetske skupnosti.

Neenakomerna porazdelitev stroškov in koristi energetskega prehoda je izziv za energetske pravičnosti in energetske politike. Čeprav ima opolnomočenje ljudi za sodelovanje v skupnostih za obnovljive vire energije velik potencial za pravičen energetske prehod, so ranljivi ljudje še vedno premalo zastopani v projektih obnovljivih virov energije.

Nacionalne politike spodbujajo t. i. protožništvo (proizvajalce in potrošnike energije obenem, angl. prosumer) kot osrednji element energetskega prehoda, vendar pa ima trenutno le majhen del državljanov lastne naprave za rabo obnovljivih virov energije. Ranljive skupine ne morejo koristiti spodbud za rabo obnovljivih virov

energije, poleg tega pa nosijo tudi večje breme zaradi naraščajočih cen energije. Medtem ko imajo nekateri državljani lahko koristi od energije, pridobljene iz obnovljivih virov, si več kot 50 milijonov ljudi v EU ne more privoščiti ustrezne ravni porabe energije in živi v energetske revščini.¹ Zato prenovljena evropska direktiva o obnovljivih virih energije zavezuje države članice EU k temu, da olajšajo sodelovanje ranljivih potrošnikov in podpirajo njihovo vključevanje v energetske prehod.

Dodana vrednost vključevanja državljanov, zlasti ranljivih, v energetske skupnosti je raznolika, vendar je skupna značilnost občutek lastništva, ki se prenaša s sodelovanjem v energetskih skupnostih. Neposredno vključevanje državljanov kot partnerjev olajša mobilizacijo zasebnega kapitala za energetske prehod, s čimer se zmanjša obstoječa naložbena vrzel, obenem pa se poveča podpora javnosti projektom obnovljivih virov energije. Opolnomočenje državljanov je tudi ključ do energetsko učinkovitega vedenja, ki je ključno za doseganje energetskih in podnebnih ciljev. Poleg tega državljani z združevanjem v energetske skupnosti prispevajo k razogljčenju energetskega sistema, ki tako postane bolj prožen, decentraliziran in usmerjen k povpraševanju.²

Energetske skupnosti so več kot le skupen projekt ljudi, ki želijo zamenjati eno tehnologijo z drugo in preiti z umazane na čisto energijo. So procesi družbene preobrazbe, ki ne spodbujajo le fizične in materialne decentralizacije, temveč tudi decentralizacijo moči, ki skupnostim omogoča, da same sprejemajo odločitve, katerih cilj je zadovoljiti njihove energetske pravice ob upoštevanju njihovih posebnih ekoloških, socialnih, gospodarskih in kulturnih razmer ter spodbujati zdravje in kakovost življenja ljudi in narave kot celote.³

Energetski prehod je priložnost za spodbujanje modela, ki temelji na demokratičnem sodelovanju državljanov, odpravljanju potrebe po nenehni rasti, proizvodnji čiste energije ter priznavanju socialne in reproduktivne funkcije energije. Modela, ki spodbuja novo gospodarstvo za ljudi in planet, ki ceni, prevrednoti in prerazporedi skrbstveno delo med celotno družbo. Skratka modela, v katerem ni prostora za energetske revščine. Za to morajo energetske skupnosti prevzeti tudi nalogo izkoreninjenja energetske revščine z zagotavljanjem univerzalne pravice do energije. Na ta način morajo voditi k opuščanju ukrepov socialnega varstva, ki po eni strani le reproducirajo merkantilistične značilnosti trenutnega energetskega modela, po drugi strani pa stigmatizirajo ljudi.⁴

Pomembno je izpostaviti, da je potencial za nadaljnji razvoj energetskih skupnosti še vedno velik. Nedavna študija⁵ je pokazala, da bi se 61 % Evropejk/cev želelo pridružiti energetske zadruge, če bi bila ta na voljo na lokalnem območju. Prav tako so v okviru projekta CEES ugotovili,⁶ da je za tretjino vprašanih, ki se ukvarjajo z energijo skupnosti, zmanjševanje energetske revščine velika prednostna naloga,

1 https://gef.eu/wp-content/uploads/2018/04/energyatlas2018_facts-and-figures-renewables-europe.pdf

2 <https://www.score-h2020.eu/fileadmin/score/documents/D4.4.pdf>

3 https://www.tierra.org/medios/informe-sin-dejar-a-nadie-atras_adt_vertical.pdf

4 https://www.tierra.org/medios/informe-sin-dejar-a-nadie-atras_adt_vertical.pdf

5 <https://europeanclimate.org/resources/europeans-support-new-wind-and-solar-projects-in-their-local-area>

6 https://www.energysolidarity.eu/wp-content/uploads/2022/12/D4.1-Regulatory-and-Legal-Frameworks_FINAL.pdf

in da osem od desetih pobud želi narediti več na področju energetske revščine, vendar se pri tem spopada s težavami, ki segajo od pomanjkanja sredstev, osebja in strokovnega znanja do regulativnih ovir. Da bi ti projekti uspeli in se razširili, je potreben dober podporni zakonodajnoadministrativni okvir. Za odpravo odvisnosti in ranljivosti v energetskega sistema ter njuno spremembo v lastništvo in odpornost je potrebno sodelovanje državljanov in skupnosti.

Energetske skupnosti: opredelitev in pravni status

Energetske skupnosti so subjekti, ki organizirajo kolektivno lastništvo pri različnih dejavnostih v energetske sektorju.

Skupna analiza desetih projektov, ki so financirani iz sredstev EU in se ukvarjajo z energetske skupnostmi ali z energetske revščino, pravi, da so energetske skupnosti subjekti, ki organizirajo kolektivno lastništvo pri različnih dejavnostih v energetske sektorju. Temeljijo na odprtem in prostovoljnem sodelovanju ter so pod učinkovitim nadzorom državljanov, lokalnih organov ali manjših podjetij, katerih glavne dejavnosti niso povezane z energetske sektorjem. Njihov namen je zagotavljanje okoljskih, gospodarskih ali socialnih koristi svojim članom ali lokalni skupnosti, in ne ustvarjanje finančnega dobička.⁷

Na drugi strani priročnik »Energetska pismenost za energetske skupnosti« opredeljuje energetske skupnost kot »kakršno koli sodelovanje državljanov in drugih subjektov, kot so občine, podjetja, ponudniki energije, operaterji omrežij, nevladne organizacije ipd., katerih skupni cilj je prispevati k preobrazbi energetskega sistema s participativnim procesom, ki vključuje več akterjev, ter z namenom ustvarjanja koristi za vse udeležence (in potencialno tudi družbo kot celoto). Energetske skupnosti so priložnost za preoblikovanje energetskega sistema v čistega in demokratičnega. So različnih oblik in velikosti, od majhnih lokalnih skupnosti, ki so geografsko povezane (denimo stanovalci bloka, ki se odločijo za skupno proizvodnjo elektrike za svoje potrebe), do večjih, celo mednarodnih organizacij. Usmerjene so v lokalno proizvodnjo in porabo, aktivno sodelovanje njihovih članov pa ima različne pozitivne učinke za energetske sistem in lokalno skupnost, denimo izravnavanje ponudbe s povpraševanjem, prilagajanje proizvodnje energije lokalno dostopnim virom ter izvajanje ukrepov za učinkovito rabo energije s kolektivnimi procesi in dodatnimi dejavnostmi. Poleg tega so lahko energetske skupnosti ambasadorji

energetskega prehoda ter odličen vir informacij in nasvetov za druge tovrstne projekte in širšo javnost.«⁸

Evropska zakonodaja razlikuje med energetske skupnostjo državljanov in skupnostjo obnovljivih virov energije, ki je pravna oseba⁹:

	Energetska skupnost državljanov (angl. <i>Citizen Energy Community</i> – CEC)	Skupnost obnovljivih virov energije, ki je pravna oseba (angl. <i>Renewable Energy Community</i> – REC)
Članstvo	Družbeniki so fizične osebe, lokalni organi, vključno z občinami, ali mala podjetja.	Družbeniki ali člani so fizične osebe, mala in srednja podjetja ali lokalni organi, vključno z občinami.
Geografske omejitve	Ni geografskih omejitev za člane, ki so priključeni na distribucijski sistem v Sloveniji.	Pravni subjekt, ki temelji na odprti in prostovoljni udeležbi, je samostojen in ga nadzorujejo družbeniki ali člani, ki se nahajajo v bližini projektov obnovljivih virov energije, ki jih ima ta pravni subjekt v lasti in jih razvija.
Dovoljene aktivnosti	Omejena na področje sektorja proizvodnje električne energije, sodeluje pri proizvodnji električne energije iz obnovljivih virov, dobavi, porabi, agregiranju in shranjevanju energije, storitvah energetske učinkovitosti ali zagotavljanju storitev polnjenja e-vozil in drugih energetske storitev za člane.	Lahko deluje v vseh energetskih sektorjih, glavni cilj je zagotoviti okoljske, gospodarske in socialne skupnostne koristi za svoje družbenike, člane ali lokalna območja, kjer skupnost deluje.
Zakonska podlaga	Zakon o oskrbi z električno energijo (ZOEE), Uradni list RS, št. 172/21	Zakon o spodbujanju rabe obnovljivih virov energije (ZSROVE), Uradni list RS, št. 121/21

Prirejeno po: Košnjek, 2022¹⁰

Zakonodaja EU je leta 2018 prvič priznala energetske skupnosti in državljane nasploh kot aktivne udeležence v energetskega sistema.¹¹ Danes definicijo energetske skupnosti državljanov (CEC) vsebuje Direktiva o trgu električne energije (EU) 2019/944, definicijo skupnosti obnovljivih virov energije (REC) pa Direktiva o obnovljivi energiji »RED II« (EU) 2018/2001. To priznanje vključuje pravno obveznost držav članic, da ustvarijo okvir, ki podpira energijo skupnosti na njihovem ozemlju. Pomembno je, da direktiva RED II poudarja pomen udeležbe ranljivih gospodinjstev in gospodinjstev z nizkimi dohodki v REC, saj lahko slednje pomagajo »v boju proti energetske revščini z zmanjšano porabo in nižjimi tarifami za oskrbo« (Direktiva (EU) 2018/2001, uvodna izjava 67). Direktiva o obnovljivih virih energije določa:

- države morajo zagotoviti, da so REC dostopne vsem potrošnikom, vključno s tistimi iz gospodinjstev z nizkimi dohodki ali ranljivih gospodinjstev,

8 <https://www.newcomersh2020.eu/upload/files/NewcomersHandbook-slo.pdf>

9 https://dnevi-energetikov.si/wp-content/uploads/2022/04/E.-Kosnjek_-_IJS-CEU.pdf

10 Košnjek, E. 2022. Energetske skupnosti kot razvojna priložnost za dobro vključevanje industrije v lokalno okolje. 24. Dnevi energetikov – ZELENI PREHOD: POTI NAZAJ NI VEČ! Portorož, 11.-12. 4. 2022. https://dnevi-energetikov.si/wp-content/uploads/2022/04/E.-Kosnjek_-_IJS-CEU.pdf

11 <http://extranet.greens-efa.eu/public/media/file/1/7858>

- da so orodja za lažji dostop do financiranja in informacij na voljo gospodinjstvom z nizkimi dohodki in ranljivim gospodinjstvom¹² ter
- da morajo države članice pri izvajanju ukrepov za povečanje deleža obnovljivih virov energije pri ogrevanju in hlajenju zagotoviti njihovo dostopnost vsem potrošnikom, zlasti tistim iz gospodinjstev z nizkimi dohodki ali ranljivih gospodinjstev.¹³

Zato morajo države članice zagotoviti dostopnost energetske skupnosti tudi za gospodinjstva z nizkimi dohodki in ranljiva gospodinjstva.

V Sloveniji so energetske skupnosti državljanov opredeljene v 24. členu Zakona o oskrbi z električno energijo,¹⁴ in sicer: »Energetska skupnost državljanov lahko ustanovijo člani, priključeni na distribucijski sistem v Republiki Sloveniji.« Zakon o oskrbi z električno energijo tudi opredeljuje, da se energetska skupnost ustanovi kot zadruga po zakonu, ki ureja zadruge. Člani energetske skupnosti morajo znotraj skupnosti urediti souporabo električne energije, ki jo proizvedejo proizvodne naprave v lasti skupnosti.

Po Zakonu o spodbujanju rabe obnovljivih virov energije¹⁵ je »skupnost na področju energije iz obnovljivih virov« pravna oseba, a) ki temelji na odprti in prostovoljni udeležbi, je samostojna in jo dejansko nadzorujejo družbeniki ali člani, ki so v bližini projektov na področju energije iz obnovljivih virov, ki jih ima ta pravna oseba v lasti in jih razvija; b) katere družbeniki ali člani so pravne ali fizične osebe, razen pravnih oseb, ki opravljajo gospodarsko dejavnost in niso mala in srednja podjetja; in c) katere glavni cilj je zagotoviti okoljske, gospodarske in socialne skupnostne koristi za svoje družbenike, ali člane, ali lokalna območja, kjer deluje, in ne toliko finančne dobičke; »skupnostna samooskrba« je proizvodnja električne energije iz obnovljivih virov energije za celotno ali delno pokrivanje potreb vsaj dveh končnih odjemalcev, povezanih v skupnostno samooskrbo, z eno ali več napravami za samooskrbo.

12 <https://w4res.eu/wp-content/uploads/2023/03/Collaborative-briefing-energy-communities-and-the-energy-crisis-2023.pdf>

13 https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202302413

14 <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO8141>

15 <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO8236>

Od energetske skupnosti do skupnostne energije¹⁶

Pojem skupnostna energija se lahko nanaša na kateri koli projekt ali pobudo, kjer imajo ljudje pomembno moč odločanja pri upravljanju obnovljivih virov energije – ali z energijo povezanih storitev, kot sta klimatizacija in prevoz – pa tudi pri projektih energetske učinkovitosti, kjer skupnost sodeluje pri zmanjševanju porabe energije.

Energetske skupnosti so več kot skupina ljudi s skupnim energetske ciljem – skupna raba energije lahko privede do ekološko-socialne preobrazbe. Na ta način si ne prizadevamo le za premik tehnologije od fosilnih in jedrskih virov k obnovljivim, temveč tudi za ločevanje od velikih infrastruktur (tudi pri obnovljivih virih energije) ter odmik od ekstraktivizma, ki temelji na pretiranem izkoriščanju virov ter sistematičnem kršenju človekovih pravic in narave.

Energija skupnosti ljudem omogoča, da zadovoljijo svoje energetske pravice na način, ki je prilagojen njihovim ekološkim, socialnim, gospodarskim in kulturnim okoliščinam, ter podpira zdravje in kakovost življenja ljudi in planeta. Zato je pomembno, da energija skupnosti temelji na lokalnem pristopu ter da se izogiba predimenzioniranju infrastrukture in z njo povezanim vplivom. Prav tako je ob upoštevanju dejstva, da je vsaka proizvodnja energije povezana z vplivi, ključnega pomena, da je s spremembo energetskega modela čim bolj zmanjšana škoda in da zato proizvodnja temelji na lokalnem povpraševanju. Poleg tega je treba

zagotoviti nabavo materiala in sklepanje pogodb s podjetji z etičnim pristopom: spoštovanjem delavskih pravic v celotni dobavni verigi in upoštevanjem enakosti spolov.

Za resnično skupno udeležbo in odločanje pa je poleg tega treba ustvariti demokratične prostore, ki temeljijo na horizontalnosti in zagotavljajo sodelovanje, udeležbo in učinkovito zastopnost žensk in tradicionalno izključenih skupin. V nasprotnem primeru lahko pride do tega, da v energetskega projektu skupnosti, kot je skupnostni energetski projekt, ponovno sodelujejo le tiste družbene skupine, ki imajo določeno kupno moč, tehnično znanje in čas. Zato so nujni socialni mediatorji, informatorji, ljudje, ki omogočajo, da priložnosti za sodelovanje v energetskih skupnostih dobijo tudi družine, ki živijo v energetskega revščini, in zagotavljajo njihovo sodelovanje.

Že od začetka je treba vzpostaviti logiko sodelovanja, ne kot dodatek, temveč kot temeljno značilnost skupnosti. Od začetka moramo razmišljati o formuli, v kateri bo udeležba ljudi z manjšo ekonomsko zmogljivostjo popolnoma mogoča, ne pa ustvarjati občutek, da gre za »izjeme«, saj to lahko vodi v stigmatizacijo in slabo izkušnjo ljudi v tem položaju.

Energetska revščina

Energetska revščina je situacija, ko gospodinjstvo doma ne dosega družbeno in materialno potrebne ravni energetskih storitev.

V Sloveniji energetska revščino opredeljuje Uredba o merilih za opredelitev in ocenjevanje števila energetska revnih gospodinjstev:¹⁷

»Energetska revščina je stanje, v katerem je gospodinjstvo, katerega dohodek je nižji od praga tveganja revščine in ne more zadovoljiti svojih osnovnih potreb po energiji zaradi neustreznih bivanjskih razmer ali nezmožnosti izpolnjevanja teh potreb po dostopnih cenah ali nizke energijske učinkovitosti bivalnih prostorov. Med osnovne potrebe po energiji se štejejo zlasti stroški ogrevanja, priprave sanitarne vode, hlajenja, kuhanja in razsvetljave. Energetska revščina je tudi stanje, v katerem je gospodinjstvo, katerega strošek za rabo energije pomeni velik delež izdatkov glede na razpoložljivi dohodek tega gospodinjstva.«

Gre za situacijo, kjer gospodinjstvo doma nima družbeno in materialno potrebne ravni energetskih storitev. Energetska revščina prizadene nekatere družbenoekonomske skupine močnejše kot druge, npr. ljudi z nizkimi dohodki, brezposelne, ljudi z negotovimi oz. prekarnimi oblikami zaposlitve, starejše, družine z vzdrževanimi otroki, ljudi z zdravstvenimi težavami in migrante. Predvsem je treba izpostaviti, da energetska revščina pogosteje prizadene ženske kot moške.

17

<https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2022-01-3199/uredba-o-merilih-za-opredelitev-in-ocenjevanje-stevila-energetska-revnih-gospodinjstev>

To, da je energija postala predvsem tržno blago, je problematično, saj je tako veliko ljudi, ki so v negotovem energetskega položaju, prisiljenih sodelovati v energetskega modelu, ki ustvarja večmilijonske letne dobičke. Upoštevati je treba, da gospodinjstva, ki jih je prizadela energetska revščina, zelo pogosto porabijo manj energije, kot bi jo morala za zagotavljanje dostojnega življenja. Zato je treba opozoriti na resno distribucijsko nepravilnost. Pogosto so ranljivi ljudje deležni obtožb o slabem ravnanju z energijo, kar pa zakriva strukturne vzroke problema: energetskega sistema, ki državljanom onemogoča odločanje o proizvodnji, distribuciji in porabi energije, ki jo potrebujejo, kar povzroča resne gospodarske, socialne in kulturne posledice.

Zaradi vseh teh razlogov energija skupnosti in zlasti energetskega skupnosti predstavljajo srednje- do dolgoročno strukturno orodje za boj proti energetskega revščini.

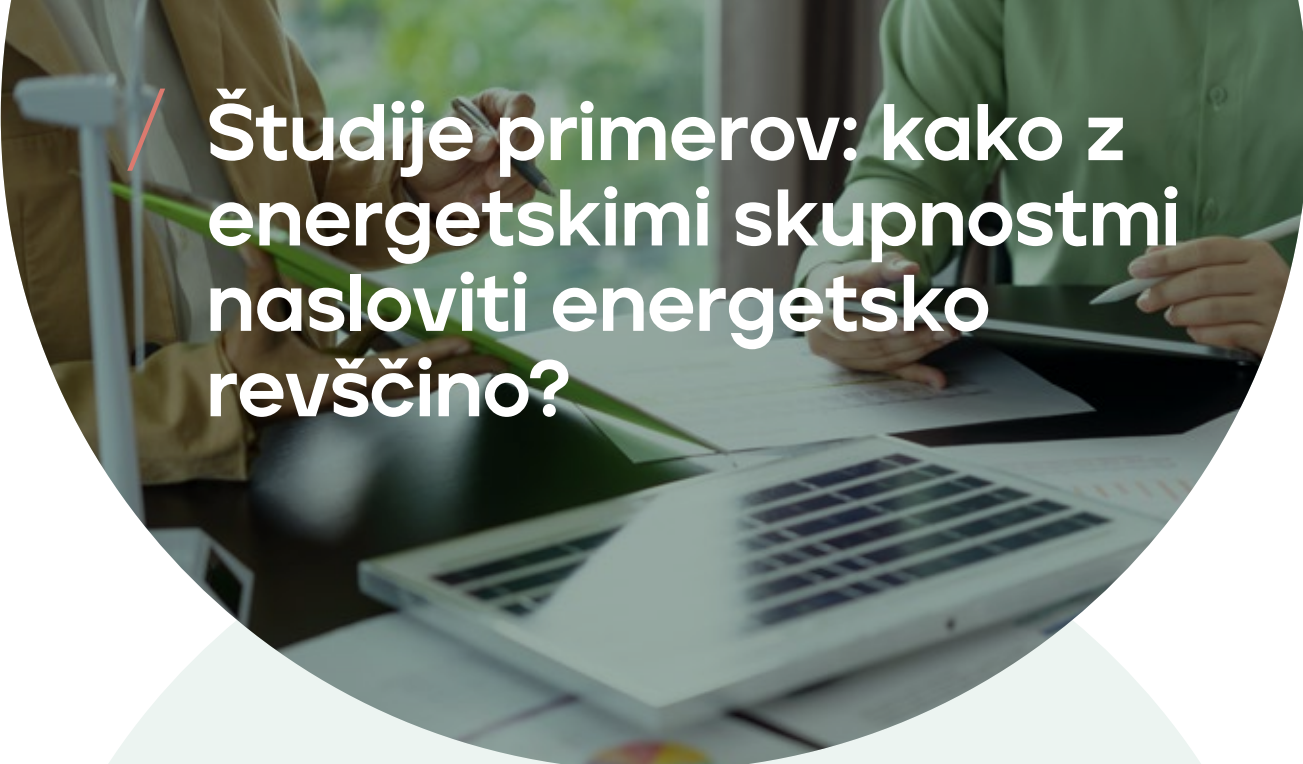

/ Energetske skupnosti in energetska revščina

Vključevanje ljudi, ki jih prizadene energetska revščina, v energetske skupnosti je zelo pomembno.

V skladu s prejšnjimi poglavji je pomembno izpostaviti, da je vključevanje ljudi, ki jih prizadene energetska revščina, v energetske skupnosti zelo pomembno. To je treba zagotoviti s primernim pravnim okvirom in finančnimi spodbudami.

Pri tem obstaja nevarnost, da je ljudem, ki jih pesti energetska revščina, odvzeta socialna podpora zato, ker postanejo člani oz. (so)lastniki energetske skupnosti. To nevarnost bi bilo treba popolnoma odpraviti s prilagoditvijo regulative.

Študije primerov: kako z energetske skupnosti nasloviti energetske revščine?

Energetske skupnosti lahko na zmanjševanje energetske revščine vplivajo s široko paleto dejavnosti. V nadaljevanju predstavljamo nekaj zanimivih praktičnih primerov, kako s pomočjo energetskih skupnosti nasloviti energetske revščine.

1. Solidarnostno financiranje energije

Coopérnico, Portugalska¹⁸

Na Portugalskem je zadruga za obnovljive vire energije Coopérnico vzpostavila shemo, ki izkorišča sončno energijo za ustvarjanje družbene vrednosti za svojo lokalno skupnost. Zadruga najema strehe socialno usmerjenih ustanov za svoje fotovoltaične instalacije, s čimer jim omogoča dodaten zaslužek in nižje stroške energije, ob koncu obdobja najema pa tudi brezplačno fotovoltaično instalacijo. Do danes je model Coopérnico podprl 32 projektov.

Énergie Solidaire, Francija¹⁹

Enercoop, združni dobavitelj čiste energije z več kot 100.000 strankami, je ustanovil Énergie Solidaire kot neprofitno organizacijo. Slednja zbira mikrodonacije na mesečnih računih za energijo strank zadruga Enercoop ter donacije presežne

¹⁸ <https://www.coopernico.org>

¹⁹ <https://www.energie-solidaire.org>

energije iz naprav za obnovljive vire energije v lasti javnih organov. Zbrani denar uporabljajo za podporo lokalnim organizacijam in programom, ki se spopadajo z energetske revščino po vsej Franciji.

Brixton Energy, Velika Britanija²⁰

V Veliki Britaniji projekt skupnostne energije Brixton Solar omogoča najemnikom v socialnih stanovanjih manjše naložbe v projekte in jim brezplačno daje omejeno količino električne energije, proizvedene s sončnimi kolektorji na njihovih lastnih strehah. Del prihodkov od projekta gre v namenski sklad za energetske učinkovitost, namenjen organizaciji delavnic, ki ljudem pomagajo zmanjšati izgube energije in še dodatno prihraniti pri računih za energijo. Zadruga s programom pripravnštva omogoča tudi usposabljanje mladih ki živijo v lokalni skupnosti.

Som Energia, Španija²¹

Zadruga Som Energía, ki se zaveda potrebe po aktivnejši vlogi državljanov pri proizvodnji in upravljanju bolj trajnostne, učinkovite in razpršeno proizvedene energije, uporablja model kolektivne nabave za izvedbo fotovoltaičnih elektrarn za lastno porabo članov zadruga. Po njihovem modelu je za vsakih 50 kupljenih fotovoltaičnih modulov en modul namenjen neprofitni organizaciji.

Quantico, Španija²²

Quantico je shema, ki omogoča dostop do samooskrbe z energijo, z možnostjo pridobitve lastništva kadar koli, ki vključuje dva vidika: tehničnega – namestitvev naprave za samooskrbo iz sončne energije z 20-letno garancijo, vključno s popolnim vzdrževanjem – ter finančnega – takojšnje prihranke pri računu za elektriko ter financiranje, ki ga prevzame podjetje Quantum z najemno pogodbo, v kateri je določena mesečna pristojbina (začetna ponudba 1 evro za prve 3 mesece; standardna mesečna pristojbina znaša od 25 do 40 evrov, odvisno od dejanskih potreb uporabnika po energiji). Shema Quantico je praktičen primer uporabe modela energetskega pogodbeništv v socialnih stanovanjih in na področju obnovljivih virov energije. Javne uprave, zlasti javni upravitelji socialnih stanovanj, lahko v tem modelu najdejo način za financiranje ukrepov na področju obnovljivih virov energije v omenjenih stanovanjih.

Sončna hiša, Danska²³

Sončna hiša je projekt socialnih stanovanj na Danskem, kjer 3.700 gospodinjstev v večnadstropni stavbi sodeluje pri odločanju o proizvodnji električne energije iz fotovoltaike in ogrevanju vode s sončno toploto. Projekt se nahaja v nepriviligiranem predelu Københavna in je v lasti stanovanjskega naselja, najemniki pa k njemu finančno prispevajo z dodatki k svojim mesečnim najemninam ali

20 <https://brixtonenergy.co.uk>

21 <https://projects2014-2020.interregeurope.eu/policylearning/good-practices/item/5673/solurautoproduction-collective-purchase-model-of-50-1-self-consumption-photovoltaic-installations>, <https://www.somenergia.coop/es>

22 <https://www.interregeurope.eu/good-practices/quantico-rental-financing-model-for-solar-self-consumption-facilities>

23 <https://atlas.energy-poverty.eu/node/933>, <https://www.hvidovrefjernvarme.dk>, <http://www.rescoop-ee.eu/energy-solidarity>

hipotekarnim plačilom (20 centov/m²). Proizvedena električna energija prispeva k samozadostnosti naselja. Projekt se izvaja v sodelovanju z lokalno zadrugo za daljinsko ogrevanje in poteka že od leta 2019.

Barrio Solar, Španija²⁴

Barrio Solar je pobuda za spodbujanje skupne rabe sončne energije v soseskah z namestitvijo fotovoltaičnih elektrarn za skupno porabo. Projekt Barrio Solar bo prvič izveden v soseski Actur v mestu Zaragoza. Cilj projekta je zagotoviti čisto in poceni lokalno energijo na solidarnostni osnovi. Barrio Solar vključuje namestitev fotovoltaičnega sistema vršne moči 100 kWp na streho javne stavbe za porabo v soseski. Prebivalci in podjetja, ki so od objekta oddaljeni manj kot 500 metrov, bodo lahko sodelovali brez kakršnega koli lastnega vložka, le s plačevanjem nizkega mesečnega računa, s katerim bodo lahko prihranili približno 30 odstotkov svojih stroškov za energijo. Deset odstotkov energije, proizvedene s fotovoltaičnim sistemom, bo dodeljene družinam, ki se soočajo z energetske revščino, finančno pa jo bodo pokrili preostali udeleženci z mesečnimi prispevki. Ranljive družine bodo to sončno energijo uporabljale, ne da bi jim bilo treba plačevati mesečno pristojbino, saj bodo imele koristi od prihrankov na računu, ki jih ustvari sončna samooskrba. Poleg elektrarne je bila ustanovljena tudi »Pisarna Barrio Solar«, ki bo izvajala delavnice in participativne procese in nudila nasvete o energiji in trajnosti ter tako pomagala prebivalcem soseske, da postanejo energetske učinkovitejši in trajnostni. Cilj projekta Barrio Solar je vključiti 200 državljanov (od katerih jih 20 trpi za energetske revščino) v skupne fotovoltaične instalacije, namestiti 100 kWp fotovoltaičnih panelov ter zmanjšati račune za elektriko za 30 odstotkov. Projekt se je začel izvajati leta 2020.

Sun4all, različne države²⁵

S projektom Sun4All bo v EU preizkušen podporni program, ki bo ranljivim gospodinjstvom pomagal pri prehodu na obnovljive vire energije in hkrati zmanjšal njihove račune za energijo. Upravičenci bodo prejeli finančno in nefinančno podporo. Finančna podpora bo zagotovljena tako, da bodo udeleženci brezplačno postali solastniki lokalnih fotovoltaičnih naprav. Sončna energija, proizvedena s fotovoltaičnimi napravami, ki so del projekta, se bo enakomerno knjižila na račune za energijo udeležencev in zmanjšala njihove dejanske stroške energije.

SCORE, različne države²⁶

Cilj projekta SCORE je vključiti zasebne potrošnike in gospodinjstva v sheme sofinanciranja naprav za obnovljive vire energije, s poudarkom na ranljivih skupinah, kot so gospodinjstva z nizkimi dohodki, brezposelni in ženske. Projekt izdeluje t. i. načrte potrošniškega lastništva delnic, ki predvidevajo finančno udeležbo zasebnih gospodinjstev v napravah za obnovljive vire energije v skupni lasti. Da je naložba izvedljiva, so poleg ljudi, ki jih pesti energetska revščina, soinvestorji tudi drugi, kot so občine in zasebni akterji. Primer pilotne sheme je Center socialnih storitev

24 <https://atlas.energypoverity.eu/node/530>

25 <https://atlas.energypoverity.eu/node/738>, <https://sunforall.eu>

26 <https://atlas.energypoverity.eu/node/731>, <https://www.score-h2020.eu/fileadmin/score/documents/D4.4.pdf>

Praga, ki se je z mestno upravo dogovoril, da bo slednja financirala namestitve fotovoltaične naprave. Do 25 % fotonapetostnih naprav je bilo prodanih strankam Centra socialnih storitev Praga, ki so bili pripravljene sodelovati, s čimer so ti postali solastniki in s tem protrašniki. Poleg tega so udeležencem projekta, ki prejema pomoč prek posebnega sklada za kritje stroškov, razdelili 25–50 % dobička iz prihrankov električne energije in energetske učinkovitosti. Zaradi tega morajo sodelujoči prebivalci za vključitev v projekt plačati še manjši začetni prispevek.

2. Sodelovanje med državljanji in lokalnimi oblastmi

Eeklo, Belgija²⁷

Eeklo, vodilno mesto belgijskega energetskega prehoda, je s tesnim sodelovanjem z energetske zadrugo Ecopower, ki ima skoraj 60.000 članov in oskrbuje več kot 50.000 domov s 100–odstotno energijo iz obnovljivih virov energije, zmanjšalo ovire za sodelovanje državljanov v shemah z obnovljivimi viri energije. Mesto je 750 državljanom zagotovilo eno vnaprej financirano delnico zadruge Ecopower. S tem so bili lahko državljanji deležni vseh prednosti, ki jih prinaša polnopravno članstvo v zadrugi, kot so nižji računi za elektriko. Zadruga poleg tega omogoča članom, da prihranijo stroške nakupa vnaprej financiranega deleža s prihranki na svojih računih za energijo, s čimer zagotavlja rešitev za visoke vnaprejšnje stroške nakupa deleža.

Zelena energetska zadruga, Hrvaška²⁸

Zelena energetska zadruga je vzpostavila več projektov za zmanjševanje energetske revščine. V okviru enega izmed takšnih projektov so mlade in brezposelne usposabljali za energetske svetovalce, ki bodo gospodinjstvom z nizkimi dohodki pomagali sprejeti ukrepe za energetske učinkovitost v svojih domovih. Skupini teh energetskih svetovalcev je v sodelovanju z Mestno občino Križevci uspelo najti zaposlitev v okviru programa javnih del za energetske svetovalce. Skupaj so v šestih mesecih obiskali več kot 500 gospodinjstev.

Porto Torres, Italija²⁹

Občina Porto Torres je na podlagi razpisa uvedla t. i. obnovljivi sklad, ki dodeljuje sredstva ranljivim državljanom. S sredstvi sklada (8.000 evrov) so izbrane družine kupile majhne sončne elektrarne (<20 kW inštalirane moči), občina pa sklad obnavlja s prodajo presežka proizvedene električne energije v omrežje. Prvi ukrep je dodelitev nepovratnih javnih sredstev za namestitev fotovoltaičnih elektrarn v najbolj ranljivih gospodinjstvih. Družine lahko nato začnejo izvajati dejavnost samoprodukcije, medtem ko je neporabljena energija prodana neposredno v javno

27 <https://friendsoftheearth.eu/publication/redistributing-power-energy-communities-relieve-energy-poverty>

28 <https://friendsoftheearth.eu/publication/redistributing-power-energy-communities-relieve-energy-poverty>

29 <https://atlas.energy-poverty.eu/node/538>

omrežje, prihodki pa so vplačani v obnovljivi sklad, iz katerega je kasneje financirana namestitev novih fotovoltaičnih sistemov. Izbrane družine so vključene tudi v dejavnosti krepitev zmogljivosti, povezane z odgovorno porabo energije. Dobri rezultati so spodbudili italijansko vlado, da je ukrep ponovila na nacionalni ravni.

Priporočila za odločevalce

Energetske skupnosti bodo same težko odpravile energetske revščine brez trdne podlage v javnih politikah. Energetska revščina je strukturni pojav in posledica modela, ki osnovno oskrbo z energijo spreminja v blago.

Da bi prispevali k popolni odpravi energetske revščine, je treba spodbujati javne politike, ki omogočajo dekomodifikacijo energije in učinkovit univerzalni dostop do osnovne energije. Potrebujemo strukturne spremembe v delovanju energetskega sistema, s katerimi bomo pri financiranju vključevanja v energetske skupnosti dali prednost gospodinjstvom v energetske revščini, s katerimi bomo omogočili progresivne in pravične cene energije in s katerimi bomo dekomodificirali energijo.

Vključevanje in sodelovanje³⁰

Pomembno je, da so v analizo in predloge za izboljšanje energetskega modela, tako v raziskave o energetskih skupnostih in energetske revščini kot tudi v dejanske procese načrtovanja, oblikovanja in ustvarjanja projektov energetskih skupnosti, vključeni tisti, ki jih je energetska revščina neposredno prizadela.

Zato morajo javne politike podpirati ukrepe, ki spodbujajo vključevanje in sodelovanje ljudi, ki jih je prizadela energetska revščina, zagotavljajo dostop do energije kot pravico, omogočajo prenavo in energetske učinkovitost stanovanj ter opolnomočijo državljanke, da aktivno sodelujejo pri oblikovanju rešitev.

Za izboljšanje vključevanja in sodelovanja ljudi, ki jih je prizadela energetska revščina, sta potrebni popolna oprostitev plačila začetnih investicij ter vključitev javne uprave v kritje začetnih investicij. V tem smislu je pomembno tudi, da te razlike v plačilih ne povzročijo ponovne stigmatizacije, zato je treba uvesti mehanizme, ki zagotavljajo ustrezno zastopanost glasov ljudi.

Socialne službe ne smejo biti edina vstopna točka za ljudi, ki jih je prizadela energetska revščina, saj se s tem zapirajo možnosti za ljudi, ki iz kakršnih koli razlogov ne sodelujejo z njimi.

/ Dostop do energije³¹

Sodelovanje v energetskih skupnostih ne sme pomeniti izgube dostopa do javnih subvencij in/ali različnih oblik socialne podpore. Izogibati se je treba ukrepom, ki reproducirajo probleme trenutnega energetskega sistema. Zato je pomembno, da je sodelovanje ljudi, ki jih prizadene energetska revščina, enakovredno ostalim, z enako stopnjo sodelovanja in odločanja.

Z vzpostavitvijo podpornih mehanizmov za vključevanje ljudi, ki jih prizadene energetska revščina, je treba zagotoviti možnost njihove enakopravne vključitve v skupnostno samooskrbo.

/ Pravni okvir³²

Države članice morajo v celoti in pravilno prenesti določbe Direktive o obnovljivih virih energije o REC (opredelitev, pravice in dolžnosti REC ter vzpostavitev okvira, ki omogoča REC, v skladu s čl. 22(4) direktive RED II in njihovo ustrezno upoštevanje v shemah podpore). Raziskave namreč kažejo na pomanjkljivosti pri prenosu določb direktive v nacionalne zakonodaje držav članic EU.

Treba je odpraviti ovire, ki omejujejo ali prepovedujejo sodelovanje ranljivih gospodinjstev v skupnostih za obnovljive vire energije. V lokalne energetske koncepte (LEK) ter akcijske načrte za trajnostno energijo in podnebje (SECAP) naj bodo vključeni posebni ukrepi za spodbujanje vključevanja ljudi, ki jih pesti energetska revščina, v energetske skupnosti.

V več državah članicah morajo prejemniki socialne pomoči pred vložitvijo prošnje za socialno podporo najprej likvidirati svoje obstoječe premoženje. Zaradi tega je sodelovanje v energetskih skupnostih za ranljiva gospodinjstva zelo nepriljubeno, čeprav za vstop v številne energetske skupnosti ni velikih ovir.

Države članice bi lahko zagotovile tudi sodelovanje najemnikov v energetskih skupnostih, in sicer s spodbujanjem modelov prenosa električne energije med najemodajalci in najemniki ter z odpravljanjem administrativnih ovir.

31 https://www.tierra.org/medios/informe-sin-dejar-a-nadie-atras_adt_vertical.pdf

32 <https://w4res.eu/wp-content/uploads/2023/03/Collaborative-briefing-energy-communities-and-the-energy-crisis-2023.pdf>

/ Prenova in energetska učinkovitost³³

Energetske skupnosti so lahko ustanovljene kot zadruga ali skupine državljanov za energetska prenova. S takšnim načinom delovanja lahko energetske skupnosti omogočajo usposabljanje in ozaveščanje o izboljšanju energetske učinkovitosti, obenem pa so lahko tudi posredniki pri kandidiranju za nepovratna sredstva in subvencije. Smiselno je razmisliti o povezovanju obstoječih podpornih mehanizmov za energetska revna gospodinjstva ter skupnostnih projektov prenov.

Pomembno je izvajati energetske preglede in nizkocenovne ukrepe za izboljšanje učinkovitosti, vendar ne samo v gospodinjstvih, ki jih je prizadela energetska revščina, temveč tudi v ostalih. Pomembno je tudi spodbujanje energetskih skupnosti k izvajanju študij o prenovi stanovanj.

/ Opolnomočenje državljanov³⁴

Pomembno je, da je eden od glavnih začetnih ukrepov pri oblikovanju skupnosti izvajanje usposabljanj, seminarjev ali delavnic o sedanjem energetskem modelu, računih za energijo in energetski učinkovitosti. Treba bi bilo preseči enosmernost usposabljanj za »pasivne« ljudi in delati za kolektivno opolnomočenje. Zavzemati se je treba za uporabo metodologije za obveščanje in usposabljanje državljanov, ki temelji na ustvarjanju prostorov zaupanja, krepitvi občutka skupnosti, gradnji mostov solidarnosti in medsebojne podpore ter socializaciji orodij in znanja.

Energetske skupnosti je treba usposobiti za metodologijo kolektivnega svetovanja, ki bi morala biti odprta za celotno skupnost, sosesko in družbo kot celoto. Poleg tega je pomembno usposabljanje energetske skupnosti na področju enakosti spolov in presečnosti (angl. intersectionality). Feministična perspektiva je ključna za družbeno preobrazbo ter ima orodja in metodologije, da ta proces postane resnično gonilo sprememb v sistemu.

Vizijo, izkušnje in znanje ljudi, ki živijo v energetska revščini, je treba vključiti že na samem začetku procesa oblikovanja energetske skupnosti. To kolektivno gradnjo vključujočih, medsektorskih, feminističnih projektov z vizijo globalne pravičnosti mora spremljati tudi potrebna podpora javnih uprav. Javne uprave in organi morajo torej prevzeti cilje za doseganje pravičnega ekološko-socialnega prehoda, ki resnično ne bo nikogar pustil ob strani, ter podpirati, spremljati in spodbujati oblikovanje skupnosti za obnovljive vire energije v lasti državljanov.

Na splošno so gospodinjstva v energetska revščini precej učinkovita pri porabi električne energije in je porabijo celo manj, kot je potrebujejo. Usposabljanje o učinkoviti rabi energije je v sedanjih razmerah podnebne krize vsekakor pomembno, vendar to velja za vsa, ne le za energetska revna gospodinjstva. Energetska revščina ima druge strukturne vzroke, zato povezave z navadami ne bi smeli iskati le pri gospodinjstvih s plačilnimi težavami.

33 https://www.tierra.org/medios/informe-sin-dejar-a-nadie-atras_adt_vertical.pdf

34 https://www.tierra.org/medios/informe-sin-dejar-a-nadie-atras_adt_vertical.pdf, <https://w4res.eu/wp-content/uploads/2023/03/Collaborative-briefing-energy-communities-and-the-energy-crisis-2023.pdf>

Pozornost je treba nameniti energetske (ne)pravičnosti in energetskega državljanstvu: ključnega pomena za krepitev vloge državljanov v energetskih sistemih sta izboljšanje dostopa do energije in poudarjanje pravice do energije. Strukture sedanjih energetskih sistemov (neoliberalni energetski trg) omejujejo delovanje ljudi, kolektivistični pristop energetskih skupnosti pa bi lahko zagotovil alternativo, ki bi jih opolnomočila.

/ **Financiranje**³⁵

Vlade bi morale zagotoviti dostop do financiranja, prilagojenega potrebam energetskih skupnosti, in ne le omogočiti skupnostim, da se prijavijo na sheme financiranja, ki so na voljo drugim udeležencem na trgu. Prav tako morajo vlade zagotoviti, da lahko v energetskih skupnostih sodelujejo gospodinjstva z nizkimi dohodki in ranljiva gospodinjstva.

Ker je delo s skupinami in ljudmi, ki živijo v ranljivih razmerah, lahko povezano z dodatnimi izzivi, morajo energetske skupnosti, ki se osredotočajo na energetske revščine, prejeti posebno podporo. Primerni instrumenti so lahko nepovratna sredstva, javna naročila, nižje omrežne cene ali enotno določanje tarif.

Ocenjujemo, da je treba zagotoviti sredstva za vključevanje ljudi, ki jih prizade- ne energetska revščina, v samooskrbne skupnosti, pa tudi za druge projekte energetskih skupnosti. V ta namen potrebujemo posebej prilagojene programe financiranja.

/ **Združljivost z obstoječim sistemom**³⁶

Energetske skupnosti lahko podpirajo decentralizacijo energetskega sistema. Vlade morajo zagotoviti možnost vključevanja energetskih skupnosti v obstoječi energetski sistem. Decentralizacija omogoča opolnomočenje državljanov in rast obnovljivih virov energije od spodaj navzgor, kar ustvarja okolju prijaznejši svet, vključno z gradnjo skupnosti in prizadevanji za samozadostnost. Po drugi strani pa povezovanje podpira stalen dostop do energije in varnost za skupnosti, delitev tveganja in delitev odgovornosti.

/ **Krepitev zmogljivosti in ozaveščanje**³⁷

Sodelovanje državljanov je temeljni pogoj za uspešno uvajanje energetskih skupnosti. Tehnične rešitve morajo biti nujno podprte s socialnimi inovacijami. To je

35 <https://w4res.eu/wp-content/uploads/2023/03/Collaborative-briefing-energy-communities-and-the-energy-crisis-2023.pdf>

36 <https://w4res.eu/wp-content/uploads/2023/03/Collaborative-briefing-energy-communities-and-the-energy-crisis-2023.pdf>

37 <https://w4res.eu/wp-content/uploads/2023/03/Collaborative-briefing-energy-communities-and-the-energy-crisis-2023.pdf>

ključnega pomena za vključevanje, motiviranje in obveščanje državljanov in vseh potencialnih zainteresiranih strani. Ena od prvih izkušenj energetske skupnosti v regiji Osona (Španija) je dokazala, da sta vključevanje in opolnomočenje še bolj dragocena kot prihranki.

Glede na nacionalni kontekst imajo občine na voljo različne načine za spodbujanje in pospeševanje razvoja energetske skupnosti. Občinska zemljišča, stavbe oz. strehe, ki jih imajo v lasti, lahko dajo v najem energetske skupnosti. Občine so tako lahko potencialni pobudniki, vlagatelji in člani energetske skupnosti ter lahko delujejo kot spodbujevalci, ozaveščevalci in povezovalci. Poleg tega lahko občine pomagajo ustvariti zaupanje v pobude energetske skupnosti in v njihovo legitimnost. Za spodbujanje energetske skupnosti, v katerih sodelujejo ljudje, ki so v ranljivem položaju, je potrebna podpora na lokalni ravni.

Družbena zmogljivost in vključenost³⁸

Energetske skupnosti kažejo poseben potencial za participativno in kolektivno odločanje, reševanje problemov in ukrepanje. Skozi raznolikost članstva (starost, spol in etična pripadnost) bi lahko pomembno prispevale h krepitvi socialne pravičnosti v energetskega sistema. Vendar pa se na sedanjem energetskega trgu, ki ni prilagojen majhnim skupnostnim akterjem, soočajo s precejšnjimi izzivi, kar otežuje večjo vključenost. Vlade naj raziščejo, zakaj ranljiva gospodinjstva ne morejo sodelovati pri energetskega prehodu, nato pa opredelijo ukrepe za okrepitev njihovega sodelovanja. Pri ocenjevanju ovir za razvoj energetske skupnosti na nacionalni ravni bi morale države članice nameniti pozornost predvsem opredeljevanju in zmanjševanju ovir, ki ranljivim gospodinjstvom in gospodinjstvom z nizkimi dohodki ter najemnikom preprečujejo dostop do energetske skupnosti.

Potencial energetske skupnosti je po definiciji v tem, da lahko vključujejo različne akterje. Bistvenega pomena za doseganje te raznolikosti je vključevanje premalo zastopanih akterjev v energetske skupnosti (žensk, nebinarnih oseb, invalidov, migrantov, brezposelnih oseb in drugih). Politično podporo od zgoraj navzdol za vključevanje žensk v energetske tranzicije je treba usmeriti na primer tako, da je zahtevan minimalen delež vključenosti žensk v organe upravljanja in odločanja. Ženske so podcenjena gonilna sila energetskega prehoda.

